

ISIDORA SEKULIĆ

ĐAKON
BOGORODIČINE
CRKVE

Priredila
Slavica Garonja

 Laguna

Knjiga 6

Copyright © 2019, Gradska opština Savski venac
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

Đakon Bogorodičine crkve	9
Slavica Garonja: Jedan vek od objavljivanja romana <i>Đakon Bogorodičine crkve</i> Isidore Sekulić . .	207
Rečnik manje poznatih reči	227
<i>O autorki</i>	229

ĐAKON
BOGORODIČINE
CRKVE

I

Na uglu, preko puta *Velike kavane*, stojao je doktor Pašković, a odgore, iz Doma pevača, dolazila je gospođica Ana Nedićeva. Pod miškom je nosila poveliku, ali vrlo elegantnu kožnu servijetu, ugasito mrku, sa lepo izrađenim srebrnim okvirom i sa teškom srebrnom kopčom.

„Pazi, molim te, Paškovića!“, smejao se neko u društvu kraj prozora *Kavane*. „Pazi, molim te, matorog mađioničara. Zar ne izgleda kao kakav veliki ključ, koji, po volji, svakog mimoprolazećeg čoveka može otključati i širom otvoriti? I posmatrajte samo. Ne gleda u nju, nego pravo u njenu kožnu torbu. Tačno zna ključ gde su tajni vrata.“

„Naravno. I ne samo vrata, nego baš ključaonica. Jer se kroz ključaonicu najviše vidi.“

„Šteta samo što su u torbi note, a baš u notama naš dragi doktor Paško nije bogzna kako pismen.“

„Jest. To mu nekako ne ide od ruke. Gospođica Nedićeva je kanda jedina interesantna kompozicija u ovoj varoši, koju on još nije razložio.“

„Čudan je svetac taj Pašković. Sila od tela, sila od inteligencije, a opet je van života. Neki čisto kontemplativni i anališući, skoro neaktivni sastojak života. Večito cepkanje, traženje, ispitivanje – u tom ima nešto negativno! Nešto što tom čoveku pije snagu i volju. Što mu je kanda već sasvim proždrla sunce.“

„Kao ono kad na livadi, iz gomile cveća, proturi odjedared glavu zmija, tako ti tek, neočekivano, kroz pun, šaren i ceo život sikne njegova analiza.“

„A celo to njegovo analisanje, izgleda, nije ništa više i veće od proste radoznalosti. Razbije ti čoveka kao lešnik, vidi šta ima unutra i zašto ima ono spolja, i svršeno. Nikakav naročiti interes, nikakva naročita privrženost za ono što je našao, nikakva naročita namera ili odluka zbog onog što je našao.“

„A možda i nije sasvim tako, gospodo. Prevrćući i sebe i druge ljude toliko pomno, taj čovek mora biti da ipak traži nešto pozitivno. Njegova skepsa je neprijatna i uvredljiva, da. Ali njegova skepsa je njegova kletva. On traži nešto što će ga osloboditi i iskupiti. Morali ste zapaziti, kad god naiđe na finiju pojavu, uzbuđen je u svojim referatima.“

„I ja sam opozicija prema opštem mišljenju o doktoru Paškoviću. Taj je čovek borac za nešto lepo i visoko. Ima u njemu nečeg estetičarskog i umetničkog, može biti baš muzičkog, iako se ne razume u notama.“

„Ne znam doduše presuditi da li je muzičan, ali vidim da je s muzikom nešto zavezao, čim se tako često vraća na gospođicu Anu.“

Sladak smej.

„Šalu na stranu. Ja ostajem pri svome. Samo način kako doktor Pašković kazuje svoje analize, taj je opor, surov i

osvetljiv. Inače on, baš kao neki pesnik, sa estetičkog gledišta rastvara pojave i dela u detalje. Ja vam kažem da taj čovek negde u unutrašnjosti svojoj mnogo oseća i mnogo plače. Jeste li ga čuli govoriti o onom pacijentu u bolnici koga već duže od šest meseca leči? To je skoro vrsta zanosa.“

„Da, prema bolesnicima ima ponekad milosti.“

„Ume on biti pravedan prema svakom.“

„Sem prema ženama.“

Smej.

„To jeste. I novorođenčetu, ako je žena, vidi trun na duši. 'Ženina duša je uvek mutna', kaže on. 'Nikad u njoj nema određenog stanja. Žena niti ume biti srećna, niti ume biti nesrećna.'“

„Ima nešto u tome. Eto baš niko manje nego gospođica Nedićeva. Mlada, zdrava, imućna, obrazovana, jedinica, umetnica – a šta joj vidiš od sreće ili od nesreće? Ništa ne vidiš. Vidiš samo onu veliku kožnu torbu, za koju doktor Pašković kaže da u njoj leži vrag. Ali vruga ne vidiš.“

„Boga mi, ja, sem torbe, vidim i drugo. Vidim čudno, četvorouglasto, skoro brutalno čelo te devojke, i vidim joj onu tešku zlatnu kosu, takvu kao da sunce nosi na glavi. I često se pitam: iz kojeg je sveta ta devojka?“

„Ima nešto i u tome, zar ne, vi, tamo, što samo za torbu imate oči? I jeste mi neki momci kad čekate da doktor Pašković, sa svojih pedeset četiri ljeta, istera vruga iz torbe.“

Razgovor je tekao još neko vreme, ali se tema postepeno udaljavala od Paškovića ukoliko se više i više izolovala na gospođici Nedićevoj kao devojci udavači. Takvi razgovori su bili dosta česti u varoši. Ana Nedićeva je, naime, veoma interesovala svoje sugrađane, a pomalo ih je i jedila.

Stara dvadeset i tri godine, odlična partija u svakom pogledu, a ne zaljubljuje se, ne udaje se, ne ide na zabave i ne izbija iz crkve. Postala je nekako opšta briga celoga mesta. Čim bi se u nekoj kući iscrpeo razgovor oko najprećih domaćih potreba, dolazilo bi na red pitanje: a šta misli i čeka Ana Nedićeva?

Prijatelji kuće Nedića podelili se, uglavnom, u dve stranke. Jedni su smatrali da Ana, baš kao i sve druge devojke, koketuje malo sa svojom sigurnom klopkom. Nešto rafinovanije i nešto duže od ostalih jer joj se tako može. Drugi se opet manje jednostavno prebacivali preko njenog ponašanja i problema. Verovali su da Ana, sva i u svemu, nije obično stvorenje.

Malo ukošene, ne sasvim iskrene oči pod senkom neobičnog čela, divna kosa, ukočeno stisnuta usta, neka osobita čednost u glasu, autoritet u hodu i u pokretima upadali su u oči i iznenađivali su. A jak muzički talent i velika muzička obrazovanost su zanosili i osvajali.

Ana je neobično lepo svirala i u klavir i u violinu, i sav svoj život, u dokolici i u radu, poklanjala isključivo muzici.

Sviranje njeno u klavir bilo je virtuosno, fino i inteligentno. Sviranje u violinu bilo joj je strasno, skoro neobuzdano, sa samovoljama u ritmu, ali sa tonovima vrelin kao da iz slavujskih nedara izlaze. Čelo joj se nabere, zubi se zariju u usnu, a prsti leve ruke se istežu, trepte, blede i umiru u ovom životu pre nego što se u jedan splet uvrte sa žicom koja treba da zazvuči. I kroz taj čvor nastaje onda livenje života svoga u drhtaj žice, u talas zvuka, u potez gudala. I moljenje jedno, skrušeno i ljubavno, da muzika dâ glasa onome što čovek u duši nosi, a ne može da kaže. I kad ton zapeva, onakav kako ga je duša htela, bore na čelu

Aninom nestanu, usnice se razdvoje i iskoči strastan neki osmejак jako svetlih, kao sneg čistih zuba. A po slušaocu povrve hladni mravi. Čar se prospe do srži kostiju i čovek se trese od blaženstva.

Jednom mladom čoveku, koji je toplo voleo gospođicu Nedićevu, pisala je ona na rastanku:

Sve je uzaludno. U mojoj duši ima već ono belo polje, na kome je, posle borbe, umetnost razvila zastavu pobeđe nad životom. Ne volim ja život toliko koliko svirku. Strasti za čistom, neporočnom lepotom se teže razvijaju, ali su trajnije i jače od strasti srca, i jedino one mogu pobediti i pobeđuju srce. Stoga se, najzad, život i srce i uklanjaju ispred njih, i čovek, takav čovek, odmiče daleko od svakidašnjice i njezinih ukusa i sudbina. Strast za čistom lepotom, dragi prijatelju, postoji, ali vodi nekuda iz života.

Sa takvim nazorima gospođica Nedićeva je, naravno, važila u svome mestu kao vrlo interesantna ličnost. Ali ljudi kao ljudi nisu bili u stanju zamisliti dugačku putanju, po kojoj, sama-samcita, s ćemanetom u ruci, gospođica Nedićeva ide u susret starosti i smrti. I, jednima se priviđao nervozni i manijakalni tenor, drugi su opet tvrdili da će tu muzičku zagonetku sabljicom preseći jedan od onih gizdavih oficira koji neprestano sudeluju u privatnim koncertima kuće Nedića, treći su, najzad, upirali prstom u doktora Stojkovića i njegov čudotvorni bariton. Tu se zastajalo. Svaka druga kombinacija bi bila profana. Jer gospođica Nedićeva je svirala samo ekskvizitnu višu muziku, a od vokalne muzike najviše volela crkvenu.

Poslednje godine je bila u Rusiji, i od toga doba je nekako još određenija postala u svome ukusu i u načinu života. Počela je svojom jakom muzičkom inteligencijom da vrši silan upliv ne samo na krug svojih prijatelja nego, postepeno, na školu i crkvu i na celu varoš. U društvu sa dirigentima horova i sa mlađim sveštenicima reformisani su, za srazmerno kratko vreme, gimnazijski koncerti, a naročito pojanje u lepoj Bogorodičinoj crkvi.

Služba božja u tom hramu značila je od tada koliko i jedan raskošan koncert crkvene muzike. Ljudi se predavali nečem novom. Osvajalo je iskreno osećanje za religiozne svečanosti nedelje i praznika i počela se razvijati iskrena potreba kulta tih svečanosti. Obraćana je pažnja sklopu i značaju bogoslužjenja i postepeno se dolazilo do poznavanja umetničke čari tih simboličnih predstava iz života i stradanja Hristova. Neobično lepa, sugestivna naša crkvena muzika navraćala je ljude da vole i da zavole Boga.

Glas o tom veličanstvenom pojanju išao je dalje. Veliki praznici očekivani su sa uzbuđenjem, i ljudi se skupljali iz okolnih mesta tako kao što se valjda nekada skupljalo u Jerusalim na Pashu. Naročito se proćule predeosvećene liturgije za vreme velikog posta.

Gospođici Nedićevoj je naime odjedared došlo neko duboko razumevanje za ta tiha, melanholična bogoslužjenja u rano, bojažljivo proleće strogo posnih dana. Ona je osetila da je u redu tih neveselih pesama, kao u nekoj mirnoj poemi, stišana sva užasna tragedija Hristovog života i sav smisao njegove uzvišene nauke. Osetila je da nam se kroz stihire tih bogoslužjenja govori: kako se sve nesreće ovog života svršavaju tihom tugom, a ta je tuga tako lepa, tako hrišćanska. Osetila je da u zamisli i stilu tih liturgija ima duša jednog velikog umetnika.

Najzad, kako i ne bi bilo lepo ono što sadrži momenat dramatičniji od svih drama na svetu, kad sveštenik prenosi preko soleje telo Hristovo mrtvo čuteći.

Birajući i slažući kompozicije za to bogoslužjenje, Ana je živela u ekstazi. Dizala se do zvezda, do direktnog saobraćaja sa duhom pesnika te jedinstvene drame. Naravno, tako dočekane i obrađene, te su službe, u Bogorodičinoj crkvi, dolazile do značaja i vida retkih lepota. Ljudi su osetili silnu moć prave, velike umetnosti. Anino ime je hvaljeno i slavljeno. Duša njena se ispunjavala čistim nekim ponosom i istom takvom smernošću, u čemu je valjda početak prave religije duha čovečjeg.

Ana je, nekoliko puta u tim prilikama, dospevala u neslućene predele mašte i poezije. Osećala je i sve blaženstvo kojim Hristos ispunjava duše jednostavnih ljudi, a i sav kaos koji ime Hristovo u duši većine nas uvek ponovo mora da smiruje. I pronašla je da Hristos i njegova crkva jedino pomoću muzike uspevaju da tome haosu dadu oblik i smirenje. I dolazila joj je pomisao da je Bog duh muzike i da su svi zakoni zvezda zakoni nebesne muzike, i da su jedino ritam i ton večito večni.

Anino telo se iscrpljivalo u nekim neobičnim uzdasima, harmoničnim sa pojanjem koje je oko nje i njenih misli brujalo, i ona je pila akorde do kraja, pila ih onako kao što se pije čaša vina ili čaša otrova. I nikad joj nije bilo dosta. Tako da je najzad došla do uverenja da muzika u duši njejoj živi kao vrsta zaveta. Da tonovi, osobito tonovi crkvene pesme, ispredaju nad njom neku vrstu kaluđerskog vela. I ponekad je čisto fizički osećala padanje toga vela po sebi. I volela taj veo koji čuva da joj se duša ne smuti.

Pored svih tih ozbiljnih, ponekad baš strogo pobožnih misli, Ana Nedićeva ipak nije prenebregavala ni svoje

svetovne koncerte. Do dva-tri sata po ponoći se ume-la razlegati pisma i svirka iz kuće Nedića. To je davalo povoda te su ljudi, od vremena na vreme, upadali u staru svoju radoznalost: kakav li će, Bože, biti poslednji stav u simfoniji te interesantne mladosti!

Vreme je prolazilo. Poženili se i kapetan i major i doktor Stojković, pa i onaj koji je došao da peva mesto Stojkovića i pevao lepše od njega. A gospođica Nedićeva im svima priređuje divne vereničke i svadbene koncerte, ispraća ih u novi život i mirno se vraća svome poslu.

„Šta radi ta Ana!“, proderala se čisto, jednog dana, nervozna načelnikovic na doktora Paškovića.

„Ne znam ni ja tačno, gospođo“, nabirao je Pašković čelo popreko, što je značilo da mu je onaj drugi smešan, „ali biće da negde odgore gleda kako se Zemlja okreće.“

Kad je Ana Nedićeva proslavila dvadeset šesti dan rođe-nja, ljudi su, naposletku, rešili, kako koji, ili da ima odviše proređenu krv ili da ima tzv. viši poziv. I onda se, izgledalo je, jedva jedared okanuli belog goluba u njenoj duši.

Međutim, taj beli golub je baš u to vreme osećao kao da mu u krilima nema dosta leta. Neka čežnja je padala na dušu Aninu s vremena na vreme. I to na čudan način. Dok je u crkvi, Ana je vedra i mirna. Čežnja se gubi. Kao lešinica nekog belog anđelčeta, leži po strani, lepa, bleđa, bezopasna. Ali van crkve. Trese je, trese kao što vetar trese zelenu šibljiku, i ne zna se hoće li biti na dobro ili na zlo njeno. Ponekad, opet, Ani je ta čežnja godila. Jer, iako ne oblik, ali suštinu svoga nemira je gospođica Nedićeva tačno pogađala. Mladost njena, čista i ravna kao truba ubeljenog platna, a zasuta momentima visokih lepota, tražila je, prema tome, naročiti svoj trijumf.

Gospođica Nedićeva je verovala da taj trijumf mora doći, i predavala se maštanjima o njemu. Da će možda neko sagraditi velelepnu crkvu sa galerijama za razne horove, horove odraslih i dece, i sa ćelijama pojedinih solista pevača. Ili da će sveštenici smeti biti samo umetnici recitovanja. Ili da dolazi kakav još neslućeni instrument. Ili neko veliko delo muzičkog savršenstva.

Mučena takvim pitanjima, sedala bi za klavir, ili uzimala violinu, svirala jedno četvrt sata i stišavala se.

Ne, ništa novo nema da dođe, nego nov treba da bude čovek u svemu, pa i prema muzici. I onda, tražeći u čoveku onaj glavni izvor osećaja, koji bi prvi morao nov probiti, pa da i čovek bude nov, Ani dođe na um ljubav. Nije se zbunila. Mislila je ona o tome već dosta. I vrlo je dobro znala kakva bi trebalo da bude ljubav u čoveku pa da duša čovečja mogne popiti svu lepotu muzike. Takva treba da bude ljubav kakva je i muzika sama. Crkva treba da bude ljubav jer je i muzika crkva.

Voleti, a ne smutiti dušu – smešila se gospođica Nedićeva, gledajući s ponosom na protekle godine svoga života. I učini joj se odjedared kao da prošlost svoju ne vidi nego čuje, i obradova je misao da će možda jednog dana biti u stanju da odsvira muziku svoga života i muzički problem svoje savesti.

Da, muzika je sveta – vraćala se ona prvašnjoj svojoj misli.

Šta je drugo Grig nego sećanje neko koje je davno ostavilo svoje telo. Šta je drugo Betoven nego katedrala jedna bez zidova, sa krstom od sunčanih zraka i zavesom od tanke kišice...

II

Bogorodičina crkva, sa svoja dva vitka tornja, kao dva cve-
ta, bila je davnašnja, neopravljana, gušterasto isprepućana
zgrada, ružičasta i crna u isti mah od ogolelih cigala, zarđa-
nog gvožđa, starog kamena, kiše i sljuštenog lepa. Zidana
je bila po uzoru jedne od najljepših naših srednjovekovnih
zadužbina i imala odista, sa masivnom osnovom svojom,
i sa nekim isprepletenim, kao nedovršenim lukovima i
svodovima, nećeg manastirski tajanstvenog i strogog.

Gospođica Nedićeva je neobićno volela tu crkvu i u
detalje znala njene naroćitosti i lepote. Sa jednoga mesta
u ženskoj preprati se ćinilo kao da tamo, u visini nad sole-
jom, prestaje oklop zidova, da su oni poslednji luci kubeta
izvijeni napolje, u susret nebu i beskrajnosti, i da gornji
deo ikonostasa, sa sićušnim svojim kandilcima, lebdi kao
neka grupa zvezda. Oltar je samo bio malo i odviše taman,
i on je stoga ćinio ponekad utisak groze i pretnje.

Doduše, Ana Nedićeva je tvrdila da i cela unutrašnjost
crkve, sa mnogim svojim detaljima, i jakim senkama od

dubokih okruglina, mnogo dobija i gubi sa svetlosnim efektima, i da u jesenje dane ume biti sirota i gola kao isposnička pećina.

Baš te nedelje je osvanulo hladno, mračno jutro i Bogorodičina crkva je dočekala Anu neobično strogo. Sveće se dimile i trošile u teškim suzama, stihari na deci su bili mnogo stari, ljudi su došli okisli i prozeblji, Hristos se sakrio za oblake, a kroz jektenija đakonova se čuo ton tuge i nemoći.

To je tako trajalo do trenutka kada je hor počeo pevati *Vjeruju*. Već prvi taktovi te veličanstvene ruske kompozicije rastvorili su nevoljnost i pritisnutost u duši Aninoj. A divni motiv, koji prati ispovest o veri u Sina božjeg, zaneo ju je, osvetio ju je, okadio joj je krv u svakoj žilici.

Izvirilo je malko i sunce. U traci njegovoj, tamo s desne strane soleje, spazila je Ana, s leđa, visoku, kao jablan pravu priliku, u crnini od glave do pete. Pogledala je bolje. Jeste, kaluđer u kamilavki s crnim velom.

Osetila je da joj neobično godi što baš u tom trenutku upravlja svoje oči na stvorenje umotano u rasu smirenosti i u veo tuge. I činilo joj se da taj čovek, savijajući svoje skoro oholo uspravljeno telo sa nekom neobično pobožnom gracijom, da taj čovek odaje znake blaženog mira, kazuje da je njemu u njegovoj crnini tako čisto i dobro. Malo posle, u najsvećanijem momentu službe, Ani je došlo kao da vidi da je baš on onaj koji je crkvi i Bogu najbliži i najmiliji. Neka vrsta prijatne zavidljivosti joj prođe kroz dušu. Zavidljivost one vrste kakvu je osećala svaki put kad đakon, u stiharu, blistavom kao povez Evandjelja, stane na širom otvorene carske dveri, s putirom u ruci, i sa uzvikom o strahu božjem na usnama.

Posle službe, na kapiji koja vodi iz porte na ulicu, Ana se osvrnula. Kaluđera nije videla, ali je opazila da đakon žuri da je stigne.

Bio je to bolešljivo nežan plav čovek, grgurave svilaste kose i tako fine kože u licu da su krila nosa i ušiju čisto treptala pod kruženjem krvi. Prišao je gospođici Nedićevoj da se oprostí od nje. Iduće nedelje, verovatno, služíće zadnji put u ovoj crkvi, a uskoro zatim će biti rukopoložen za sveštenika i otići na parohiju.

Gospođica Nedićeva oseti hladnu žaoku. Taj nežni mladi čovek, sa tim tužnim glasom i sa poezijom kratkog života u očima, ide dakle. I ne samo da ide nego treba sad da pusti dugu kosu i bradu, da ogrne široku odeždu, da zauvek skine onaj kao anđeosko krilo laki i elegantni orar.

Ani se učini da je i Bogu žao đakona. Jer Bog najviše voli te najmlađe i najsmernije sluge oltara. One koji mu samo s pesmom i molitvom prilaze, a ne dotiču se da izvrše nijednu Tajnu.

„Meni je vrlo, vrlo žao što idete“, govorila je gospođica Nedićeva istinski neveselo, videći u đakonu odjedared bliskog čoveka i osećajući kao da se s njim udaljuje i jedan deo lepog bogoslužjenja u njihovoj crkvi.

„I meni je teško. A za pojanjem, koje se ovakvo nigde ponoviti neće, čini mi se umreću.“

Ani se privide kao da gleda đakona zbilja mrtvog. Trgla se i prišla mu korak bliže. Da, još je živio, ali ga je ona videla kroz neku mrežicu, udaljenog, neobičnog, obasnog onom mirnom svetlošću koja ruševine ulepšava.

„Rekla bih vam“, govorila je malo sa ustezanjem, „da nam ponekad dođete. Ali, istinu da priznam, ne mogu

da volim misao da u ovoj crkvi služite kao sveštenik. Ima nešto, nešto što...“

„Ah, dakle i vi to osećate. Da, da, dosada sam bio učesnik i dete Hristovo, a odsada, ma šta da bude, to više biti neće. Da, đakoni su deca. Đakonovanje je poezija svešteničkog poziva, a poezija mora da prođe. Ostario sam u neku ruku. Vreme je da predam to mesto drugom... Vreme je. Jer, vidite, mislim da đakon treba da bude sasvim mlad čovek. Mlad, neiskus, detinjast, bezbrižan, sam... Kao travčica koja ne može da se seća grehova i znoja onog praha iz kojeg je nikla. Đakon, dok je đakon, tako mi se čini, trebalo bi da je monah. Ja sam to nebrojeno puta osetio, i žao mi je što ne može tako da bude. Uostalom, sada će ipak tako biti. Mene će zameniti monah Irinej.“

Đakon je pogledao u portu, ali porta je bila već sasvim prazna.

„S njime će i inače ova crkva mnogo dobiti. Čuo sam da neobično lepo služi. Bio je dve godine dana pridvorni đakon kod najceremonioznijeg našeg vladike, i vladika ga je čuvao kao oko u glavi. Svi se čude kako je dospeo ovamo. Možda je zbog lepog pojanja u ovoj crkvi sam želeo da se premesti.“

Gospođica Nedićeva je poslednje reči đakonove dosta rasejano slušala. Ono što je pre govorio više ju je interesovalo, i ispunilo ju je odjedared nečim novim. Prividela joj se cela svečanost rukopoložanja, i izgledalo joj je da u tom postupku ima jedan surov i strašan momenat. Pompa arhijerejskog prisustva i pojanja, važnost i upečatljivost obreda, polaganje duhovničke sile na pleća i sile blagoslova i anateme u ruke – sve joj se to činilo kao jedno blještavo zavaravanje. Zavaravanje dok se mladiću mladost

ne zakopa, dok se ne otpeva upokojna pesma detinjstvu njegovom u krilu crkve.

Ani se još više ražalilo. Oprostila se s đakonom ne znajući ni sama kako, kidajući se što pre iz te zajednice koja joj je, sad je tek videla, bila veoma draga. Poželela je u sebi da se u crkvi nikako više i ne vidi s đakonom.

I stoga, kad je došla naredna nedelja, ne znajući da li je đakon još tu ili je već otišao, rešila se da ne ide u crkvu. Ali odjedared, ne razumevajući pravo zašto, i pripisujući tu pojavu navici, prekinula je čitanje novina, skočila sa stolice, nervozno užurbano se počela oblačiti za izlazak i najkraćim putem je pohitala na službu.

Stigla je pred jedan od najsvečanijih trenutaka. Ušla je u crkvu baš pred čitanje evanđelja, a prispela na svoje mesto da ugleda jednu sasvim novu scenu.

Sveta je bilo vrlo mnogo. Uzana putanja sredom hrama činila se kao deo neke biblijske slike i predstavljala stazicu u božje carstvo. Velike dveri su stajale širom otvorene i kroz njih je kolutao plavičasti kâd, težak od veličanstva oltara. Na prestolu su buktala dva krupna okrugla plamena, a visoko gore, kao u letu uhvaćene varnice, rasuli se bleдозelenkasti plamičci kandila.

Preko soleje je koraćao novi đakon.

Nosio je u tešku pozlatu okovano Evanđelje skoro potpuno ispruženih mišica, visoko nad glavom svojom, a sasvim visoko nad glavama ostalih. Svećan i ponosit, nekima se činio kao božja opomena i ulevao im je strah. Ani je, naprotiv, onako vitak, mlad i zelen, izgledao kao stabljika bršljana koja ide da se savije oko Hristova raspeća. Nećujno koraćajući, sa mrtvom tišinom ljudi u stopu sa sobom, prokrčio je đakon svetloj knjizi put kroz gusto

zbijene redove i nestao je pod udubljenjem koje vodi na propovedaonicu.

Čuo se zatim tih šum malih, prislonjenih vratanaca. I tada, kao u drevna vremena na zidovima manastirskih trpezarija, na sivom zidu stare crkve je oživeo fresko jedan, redak i skupocen kao dragi kamen. Tamo gore, u zlatnom brokatu na kosim mladićkim plećima, stajao je neobičan, sasvim neobičan domaćin božjeg žrtvenika.

Prsnule su zatim teške kopče na Evanđelju i prosuo se glas, dubok, taman i svesadržajan kao noć.

Ana Nedićeva je ushićeno i ponosito gledala u tog trijumfatora, u tog kralja. U prvi mah, glas njegov je prodro u nju kao što vatreno zrno prodire u telo ranjenika. Činilo joj se da će se onesvestiti, da će pasti. Posle ju je dohvatilo blaženstvo sreće, blagodarnosti, bliskosti i nade. I činilo joj se da ničega više i nema u crkvi sem te velike pesme, koja je jednim mahom odnela svu slavu njenu i njenih pevača, u kojoj su sva umetnost i sve umenje njeno utonuli kao što sićušno ostrvce tone pod velikim talasima pučine.

Tu, ispred nje, ostvario se jedan od najtoplijih njenih snova: da u crkvi služe samo oni ljudi koji silu umetnosti nose i u telu i u duši, koji imaju oružje da svakog čoveka na kolena bace, koji imaju moć da i iz najtvrđe oholosti suzu iscede.

Slušajući, posle evanđelja, đakonovo recitovanje Anino je ushićenje raslo. Sa finom muzikalnom osetljivošću se đakon povodio za svakom muzičkom promenom gore na horu, i oprezno i savršeno tačno je stvarao harmoniju sa horskim pojanjem. Na Anu su počele navaljivati žive, bogate misli o umetničkom usavršenju crkvenog pojanja u njihovom hramu, koje će se sada tek moći potpuno izvesti.

I doktor Pašković je pred kraj službe došao u crkvu. Monah Irinej mu je padao neki daljni rođak.

„Jesi čuo, Paško, ovoga mi je đakona sam Bog poslao!“, oslovio je prota doktora, kad su se posle službe našli na ulici.

„Nije njega Bog poslao tebi, nego gospođici Nedićevoj.“

„E, zar?“

„Sasvim. Jer je već krajnje vreme da u tom našem muzičkom progresu gospođica Ana prestane biti sve i sva. I put i konjanik i konj.“

U prve dane, pod jačinom prvih utisaka, Ana nije uspe-
la da u sve pojedinosti razloži neobičnu pojavu novoga
đakona i da sposobnosti njegove oceni po najboljim nji-
hovim efektima. To je dolazilo postepeno, u vidu mno-
gobrojnih prijatnih otkrivenja i iznenađenja.

Taj služitelj božji kao da je doneo neke tajanstvene
ključke, kojima je otvarao neznane poglede ne samo u
crkvu, i ono što se u njoj dešava, nego kroz crkvu i nekuda
dalje, u neka davno prošla vremena, ka nekim porušenim
i popaljenim oltarima, čija svetilja u srcima našim treba da
tinja. Monah Irinej, stojeći pred trpezom prav i svetao kao
arhađelsko koplje, sa diskosom i Hristovim telom pred
čelom, i sa starim ničice prostrtim sveštenikom kraj nogu,
činio se Ani Nedićevoj kao jedan od onih drevnih đakona
Pečke patrijaršije koji su imali moć da nas, nesrećne i pale,
raseljene među Turke, Mlečiče i Ugre, uzdignutim svetim
darima i zveketom kadionica održe da ne klonemo, da se
ne izgubimo i sasvim ne umremo.

Ah, kako je neobičan bio taj novi đakon Bogorodičine
crkve! Kad bi izašao na severne dveri i dolazio ka sredini
soleje, to je bilo kao kad večernja mirna svetlost klizi po
usamljenom putu. Na amvon se penjao i sa njega silazio

kao da lebdi i tle nogama ne dodiruje. Kadionicom je mahao kao da na onim srebrnim lančićima ljulja kolevku sa malim Hristom. A kad zajedno sa sveštenikom raskrili carske dveri, onda je on onaj koji je anđeo oltara i duša crkve, a sveštenik je kraj njega tako čovečanski nejak, tako grešnički siromah.

Monah Irinej je glasom svojim tešio i stvarao neobičnu neku, muzički idiličnu vezu između crkve, sebe i onih koji ga slušaju. A pojavom svojom je monah Irinej ili zapovedao, ili zanosio. Stojeći na amvonu, s podignutim orarom i očima, kao da je bacao na duše senku velikog i strašnog krsta koji je nosio Jovan u pustinji. A stojeći na velikim dverima, prefini fresko bačen na tavninu oltara i uokviren u zlato rezotina i kadifu zavese, bacao je u duše pregršti ushićenja što ima Boga i crkve, i što Bog i crkva imaju njega.

Divan je bio taj novi đakon Bogorodičine crkve! Ljudi su dolazili da ga čuju, ljudi su dolazili da ga vide. U tamnovišnjikastom stiharu sa vazduhom svenutih starinskih boja, ili u zlatnom stiharu sa safirnoplavim vazduhom, sa svetinjom na plećima i svetinjom u rukama, sa kadionicom, koja mu kao mirno jagnje leži na desnoj mišici, i sa onom čudesnom, bezmernom moći u grudima – smerno koraćanje njegovo za vreme velikog vhoda, to je bilo koraćanje kralja koji ulazi u oltar da preko zlatne krune svoje prebaci crni kaluđerski veo.

III

Dolazak monaha Irineja u Bogorodičinu crkvu imao je na Anu Nedićevu silan uticaj. Strasna njena naklonost ka muzici, ka muzičkoj pompi, još se udubila, čisto se sama u sebe urila. Život Anin se tako suzio da je najzad postao prosto pratilac jednog prevlađujućeg osećanja. Sve više je Anu savlađivalo ubeđenje da ceo njen život treba da bude zavet. Zavet lepoti i umetnosti. Kandilce jedno koje ima dušu samo zato da uživa što gori. Gori užeženo za slavu onoga što duši ne dâ da se smuti.

Nailazila je na Anu vrsta ekstatičnih muzičkih momenata. Interpretacija pojedinih vrlo teških stavova postajala joj je odjedared jasna, ushićavale su je najfantastičnije ideje crkvenih i duhovnih predstava i koncerata, izvirali su odnekud, iz prstiju ili iz duše njene, neki sasvim nepoznati motivi. Jedne večeri, kad je Nedić već bio legao, otvorila je Ana neočekivano vrata od njegove spavaće sobe:

„Slušaj, sad mi je odjedared došlo da sviram molitvu pre spavanja.“

I svirala je nešto prekrasno. Skladno, gotovo i celo, sa tako čistim motivom i tako savršenim tonskim gibanjem kao da je tu stvar takt po takt proučavala.

Sutradan je se međutim nije više sećala. Ni nje, ni svih onih drugih motiva iz toga čudnog, bogatog vremena svoje mašte. Nedić se ljutio, a Ana se slatko smejala. Sva nekako raskošna, ona nije osećala nikakvu potrebu da nešto čuva i ostavlja. Sve te inspiracije, činilo joj se, rađaju se i gube se na obimu nekog jako prostranog kruga. A u središtu toga kruga treba da bukne ona ekstaza od koje je Ana Nedićeva očekivala veliki trijumf svoje neobične mladosti.

Dolazili su joj i čudno lepi snovi. Jedan se naročito često ponavljao. I u budnom stanju. Manastir. Drevan i razrušen. Vihori doleću sa svih strana i pune mu pukotine zemljom i klicama. Po ruševinama počinje da vijuša i puži raznovrsno cveće. Korenčići i žilice raskivaju daske i drobe kamenje. Stoji crkva od žive mrežice bilja sa dva visoka ljiljana kao dva vitka tornja. A unutra je Hristov grob. Plaštanica je od mirisa. A Isus nije mrtav, nego spa-va. Njega i cveće uspavljuje glas mladog jednog monaha.

„Ana, tebe kanda napušta sluh“, šalio bi se Nedić. „Dva puta te već jedno isto pitam.“

„Slušam nešto drugo, pa ne čujem tebe. Ne pevaš mi dosta lepo.“

Gospođica Nedićeva je zatim primetno razredila svoje svetovne koncerte. Uopšte se povlačila od svetskih uživanja. Muzički zanosu su nailazili na nju sve češći i sve jači. Ponekad joj se činilo da celim telom trepti i bruji. Jednoga dana iz violine njene je propevao nov motiv. Ana je zadrhtala. Drhtavim prstima ga je ponavljala i ponavljala. Sve tiše i tiše. Počela je da ga krije, da ga voli, da se boji

za njega. Zatim su oko toga motiva stali da iskrsavaju i neki od onih ranijih, poluzaboravljenih i izbrisanih. I sve je to postajalo ekspanzivno i šumno. Dobijalo sklop, celinu i život.

Naposletku, Ana je uzela pero u ruke i počela da beleži. Svoju pesmu. Svoju krvnu žrtvu na oltar kome se klanja.

Plivala je u zadovoljstvu i satima se nije rastajala od svojih instrumenata. Stvar je napredovala. Sa dosta muke, ali i sa očiglednim uspehom. Redovi nota se vrstali, crni, puni, energični. Ali zato je Ana smršala i pobledela „zali-vajući cvijet kroz tanku sviralu“, kako ju je otac dirao.

„Gospođica Nedićeva nešto komponuje“, izbrbljao se indiskretni stari horovođa pred doktorom Paškovićem.

„Gospođicu Nedićevu nešto komponuje“, popravljao je doktor.

Stari horovođa je samo žmirnuo očima. Njemu se činilo da to na jedno izlazi.

U stvari, imali su pravo obojica. Ana je baš tih dana dovršila i spremala se da do Bogojavljenja sama i uvežba s pevačima svoju kompoziciju svoje najmilije molitve: *Oče naš*. A s druge strane, opet, Ana je baš tih dana, više no ikad, osećala da staje na svoje noge i kao muzičar i kao ličnost. Osećala se jača, zdravija i samostalnija no ikad, i veliki svoj posao je vršila s lakoćom zabave. Radilo se naime o tome da pri krstovdanskom vodoosvećenju i na Bogojavljenje sve pojanje i sav recitativ budu u ustima pevača, i da sasvim izostane neskladno i proizvoljno pojanje za pevnicama.

Krstovdan je osvanuo lep. Nekako mlak i ljubak u tišini debelog snega koji je još neprestano padao. Ali odjedared je dunuo studen vetar, ugrušao sneg sa ledom, pobacao

zvezdice mraza i povešao vence ledenih klica. Pokrhao je suve grančice drveta, razbarušio mirne nanose snega i kidao male grozdoveinja da poveša veće i belje. Najzad je rasterao i oblake. Ali onda, poplašen od velikog belog sunca, pobegao je nekuda u budžak.

Vazduh i nebo su treperili bez jedne borice, bez jedne zavesice. Sat na kuli je izbijao kao da škripe neki zubi. A Bogorodičina crkva, sa svoja dva vitka krila, izgledala je, u teškim hrpama snega, gotova da poleti.

Gospođica Nedićeva je videla đakona kad je pošao u crkvu. Toga svetlog, belog zimskog dana veo njegov je izgledao kao neka mnogo tužna crnina na snegu. Gospođica Nedićeva je uzdahnula i sklonila se s prozora. Počela je i sama da se sprema za polazak.

U crkvi nije duvao vetar. Nije bilo ni hladno. I tako su neobično svečano izgledale one male voštane buktinjice u rukama starih žena i ljudi. Oltar se činio mračna pećina od crnog mramora, u kojoj je sve zaspalo. A sva svetlost, sva tajna i sva svetinja njegova pomakla se napred, do amvona, pred kojim je stajala bačva vode, čekajući veliko i čudno delo božje.

Na sveštenicima, koji su vodu opkolili, videlo se uzbuđenje. Glave, kao neke terete, zavalili su unatrag, dok su očima tražili odgore božju pomoć.

A visoko iznad njih, na amvonu, monah Irinej je bio jednostavniji u svojoj svečanosti nego ikad. Tako jednostavan kako je jednostavna gruda zlata, koja je skroz ista, skroz dragocena i svetla. Strepnuli bi mu samo ponekad na oraru ukršteni prsti, i brže bi onda sevale sitne plavičaste munje u vez ušivenih kamenčića. Inače je tiho prizivanje Boga svršavao tako mirna lica kao da tamo

gore već vidi beloga goluba. Opažala se na njemu radost što vrši posao koji voli. Čitalo mu se s lica ubeđenje da će Gospod čuti njegov glas, prohodati po hramu i pretvoriti bačvu vode u jezerce božjeg blagoslova i božje milosti.

Ljudi nisu skidali poglede sa đakona, smešili se na njega, molili se Bogu za njega, i, ne znajući, dodavali između sebe jedno drugom ruke. Svečanost i sreća su ih stezali u zajednicu, onakvu kakvu je Hristos propovedao. Pojanje je dohvatilo i nosilo srca i duše, diglo svu crkvu pred vrata nebesa. Toplo i dobro je bilo svima. Ali se nešto još čekalo.

Čekalo se da se podignu nebu dva oka, dva sasuda tame. I da srce jedno, čisto i mirisno kao divlja šuma, dozove Boga, primi u hram svemoćnog i predobrog oca i strašnog sudiju sveta.

I onda se otvorila, ne đakonova usta, nego đakonove grudi, i grudi te su dale sve što je u njima bilo groma, pesme, ljubavi i straha božijeg.

„Velij jesi, Gospodi, i čudna djela tvoja!“

Sve je zamrlo, Bogorodičina crkva je pala na kolena.

Zar je Bog mogao odreći? Zar je Bog mogao ne sići? Nije mogao. Nikoji bog ne bi mogao. Ana Nedićeva je, više nego iko, osećala da Bog nije mogao ne sići. Ona je, više nego iko, znala da je Bog sišao, da je bio u crkvi, da je osvetio vodu i da se vratio na nebo kroz čisto, mirisno srce kaluđera svoga.

Smešila se u nekoj prijatnoj nesvesti, koja ju je ljuljala kao majka dete.

Ali odjedared ju je obuzeo nemir. Došlo joj je da potrči napred. Da se približi onim podignutim rukama. Da nešto zapita. Da nešto zaište. Ili da natopi maramicu svetom vodom i pokapa njome čelo i grudi.

Ne bi stigla.

Svetla slika je uzmicala. Došla do zida, ušla u zid, propadala kroza nj. Zadnji put je još zalepršala zlatna odeća, i sve se ugasilo u mraku oltara.

Gospođica Nedićeva je hitala kući. Osećala je u grudima ključ nove pesme. Zbacila je rukavice i šesir i poletela klaviru.

Ali, što nikada nije bilo, to se tada desilo. Prsti su ležali na dirkama ukočeni, kamenito nepomični. Dve ruke, obučene u zlatne narukvice čistog zaveta, stegle su Anine prste, sprečile su novu pesmu njenog uzbuđenog srca.

Ana Nedićeva je plakala iz smućene duše.

Ana Nedićeva je sutradan, na Bogojavljenje, melanholično mirno prošla kroz trijumf svoga muzičkog dara i svoga truda.

IV

Davno je prošlo bogojavljenko vodoosvećenje. Došlo je proleće, bližilo se leto. A ništa na svetu se u spoljašnjem životu Ane Nedićeve nije dogodilo ni promenilo. A nika-kva odlučna želja ili volja nije u unutrašnjem njenom životu sazrela. Nikome se ona nije poverila ni tugom ni radošću. Niko živi njoj nije prišao ni sa pitanjem ni sa slutnjom. Na duši njenoj, prepunoj ljubavi, nigde nije bilo ranice ni krvave pegice.

Čudnu moć je imala Ana da tu svoju ljubav, za koju bi ljudi rekli da se ničim drugim ne hrani do glađu, nosi u sebi kao potpuno zadovoljstvo. Možda se, uostalom, ne treba čuditi što je ona mogla tako neobičnu stvar. Ljubav njena se rodila u crkvi i živela samo u crkvi. Tu ljubav nije zapalio ni plamen očiju, ni stisak ruku, ni zanosna reč, čak ni harmonija misli i osećanja. Na trepetu zvuka je ona uletela u dušu Ane Nedićeve. A ispružene njene ruke je odmah odsekla gorda oltarska disciplina neprikosnovenosti i bele čistoće.

Ljubavni snovi Anini nisu bili slike koje dolaze i prolaze. Oni su bili stanje njene duše. Trajna, poteška, ali i slatka borba duše da se telo ukloni iz svesti. I stoga u tim snovima nije bilo ni pitanja, ni sumnji, ni ljubomore, ni težnje da i voljen bude onaj koji voli. Sve sanjanje i sve ispunjenje tih snova ograničavalo se svedjednako na crkvu, na obrede, na osvećene lepote, na rastavljenost duša i tela, na smirenost. Sresti, videti i voleti, to je Ana Nedićeva umela samo u crkvi. Ona je volela božjeg slugu i pevača Bogorodičine crkve. Volela ga preobućenog, duboko sagnutog, gologlavog, sa rukama bez prstenja, sa krstom na grudima, sa usnama na krstu.

Bilo je, dabogme, i iskušenja. Ali ona su bila neznatna i nisu gubila Aninu dušu. Trajala su tamo do velikih gvozdениh vrata na porti, ispod kojih je, kao ispod nekih velikih krila pobede, Ana ulazila u crkvu mirna, čista i nepokolebljiva. Žud, ako je mora biti u svakom čoveku i u svakoj ljubavi, ležala je još nerazvijena i hladna. Negde u mraku iza svesti, nepotrebna i bez cilja.

Jedared, za vreme večernja, kad su oblaci zastrli nebo, u crkvi bilo tamno, zlatna dalmatika đakonova se smireno ugasila, a glava njegova se uvila sumračkom, probilo je sunce odjedared i prosulo svetlost svoju u crkvu kroz crveno okno velikog prozora nad oltarom. Oganj, divan i strašan, kao buktanje rubina, pao je đakonu na grudi i zapalio mu odeždu. Od pojasa naviše on je goreo kao na lomači. Crnile se samo njegove jako ugasite oči. Slika je bila neopisano lepa, i Ana je osetila jaku uzbuđenost. Ali kroz crvenilo vatre se odjedared stala dizati neporočno bela jedna ruka, sa prstima na oraru. Ruka je zaklonila oči i ispred ruke se sklanjalo crvenilo iz oltara. Bleđe i

blede, sunce je još poljubilo svetu haljinu Hristovu i zašlo opet za oblake. Ana Nedićeva je osećala samo još mirno blaženstvo. Blaženstvo to ju je ispunjavalo svu, čak do vrhova prstiju.

Drugi put, opet, baš uoči Duhova, ona je namerno poslala ranije od kuće da se sama, u miru, nagleda zelenilom okićene i travom zasute crkve. Čekalo ju je iznenađenje. Kraj velikog tutorskog stola, u hrpama lipovog granja, stajao je monah Irinej. Bez gornje mantije, kao domaćin u svojoj kući. Čupkao je i slagao grančice i cveće i oprezno ostavljao na stranu jednu cvetnu šibljiku punu pčela. Ana je zastala, ispunjena retkim zadovoljstvom. A zatim, na prstima, da se đakon ne bi uznemirio, ušla je u odeljenje za ženske. Zavidela mu je što je crkva njegova.

Tako otprilike, a svakako daleko od đakona, svršavali se svi doživljaji Anini s đakonom.

Međutim, jedno desetak dana po Duhovima došlo je do nečega što je podsećalo na susret. Ana je prolazila kraj crkve u vreme kad nema bogoslužjenja. Spazila je otvorena vrata i, ne znajući pravo zašto, ušla je unutra. Crkva je bila prazna, ali se iz oltara čulo tiho kretanje i šum. Ana se trгла i pohitala natrag ka vratima. Poplašila se da ko ne izađe i ne zapita je šta traži u to doba u crkvi. Niko se nije pojavljivao. Ona se onda ohrabrila i prišla ikoni da očita molitvu. Molila se brzo, osluškujući u isti mah, celivala Majku božju, takođe brzo, samo u skut lju-bičaste njene odeće, i izašla zbunjena i sagnute glave. Na vratima porte se srela s đakonom. Silazio je niz stepenice polako, zamišljen. Oko njega se čuo šušanj teškog crnog odela. Ana, kao hipnotisana nekim dubokim strahopoštovanjem, skrenu skromno u stranu kaluđeru s puta,

mada su dvokrilna vrata bila i odviše široka. Đakon je to opazio. Podigao je glavu i bledo se osmehnuo. Pogledali su se i prošli.

Ani je zadrhtalo disanje. Posle joj se odjedared navlažile oči i obuzelo ju je neko meko i duboko sažaljenje. Šta je taj monah drugo nego siročće? Odrekao se sveta i pošao u samoću. Ni svojte, ni kuće. Kuća mu je crkva. Otišao je, eto, u praznu hladnu crkvu. Šta će tamo?

Njoj dođe na um da je taj čovek isto što i zrnce tamnjana koje tamo na oltaru sažiže i nestaje. I miriše pritom, ali tako tužno. Anu obli najedanput nešto vrelo. Osetila je kako neizmerno duboko voli tog usamljenog kaluđera, i kako ga nikad, nikad neće moći zaboraviti ni ostaviti.

Posle toga viđenja na Anu je počeo nailazio neki nemir. Predveče, kad svrši posao i misli da će za klavir ili za knjigom biti zadovoljna, ne može ni da čita ni da svira. Ne može ni da misli. Svaku misao zatrpava odmah nešto teško, i to teško, na neki čudan način, ili je on, monah Irinej, ili je neka bolest koja preti da će naići.

Jedne večeri iskrse pred nju neočekivano pitanje: da li đakon sluti da ga ona voli? I to pitanje, koje joj nikada ranije nije dolazilo na um, nametalo se sada sa nekom sudbonosnom važnošću. Dobijalo je vid čežnje. Kad bi bar misao jedna mogla biti glasnik u njegovu dušu! Kad bi se, ma za jedan trenutak, ta ljubav, koja je on, mogla njemu i dati! Kad bi se samo začas kroz jednoliki mir njegovog života mogao proneti bat srca ili šapat usana!

A kako bi on dočekao takvog vesnika? Bi li mu se sažaljivo smešio, bi li ga otisnuo od sebe, bi li mu se možda obradovao? Da li je on jači od ljudi koji se nisu Bogu zavetovali? Da li je ta crna rasa neprobojan oklop? Ili možda

baš zato, što treba da je grobnica, ima iza nje sila otpora, ima nemirni duh onoga koji je živ zazidan?

Ana Nedićeva je prelazila rukom preko čela. Već nekoliko dana njoj se čini da iza toga čela leži neka bolest.

Izašla je na terasu i sela na klupu nad kojom se leuljala zavesa od vinove loze. Vetar je duvao, lastar se pleo u njenu kosu. To ju je dražilo. Dohvatila je naglo granu, otkinula punu šaku brkova i hitnula ih daleko. Zatim se potpuno tupo zagledala u jednu bubu, koja se sa odlomljenim pipkom i sa slomljenom nogom teško vukla po šljunku. Najzad se zabavila gledajući kako kuvarica mota pamuk sa ruku svoga sinčića, i kako ovaj, od dosade, svaki čas labavo upušta kanuru. Ali ju je najedanput, od vrtenja konca, zbolela glava, i ona je zatvorila oči.

Tek što je to uradila, iskoči pred nju drugo pitanje: da li se monah uopšte sme voleti? Makar i skriveno i nepoznato. Da li nije greh okružavati ga mislima, osmehivati se na njega kad je leđima okrenut i uvijati ga u snove? Čovek oseća i nevidljive i neznane stvari. Đakona to možda uznemiruje i muči.

Ana je osećala žmarce po telu i neki dotle nepoznati strah od Boga. Došlo joj je da spusti čelo dole na kamen i da čita molitvu. Ali je nastavila da sedi, i gledala kako se spušta veče. Kad je izašao mesec, red prozora na susednoj kući učinio joj se odjedared kao red belih fenjera koji idu, i za kojima i ona treba odmah da pođe. Nije joj bilo dobro.

Sutradan, u nedelju, Ana Nedićeva, koja nikad nije propuštala službe, nije mogla otići u crkvu. Nije mogla ni iz postelje da se dignu. Dva dana kasnije se znalo da se razbolela od tifusa.

Đakon Irinej, naravno, nije o svemu tome ništa slutio. Te nedelje, kao i svake druge, došao je da služi, vedar i u dobrom raspoloženju. Njegovo raspoloženje bivalo je čak sve bolje i sve prijatnije ukoliko je češće dolazio u tu crkvu. Imao je neko fantastično ubeđenje da će u tom hramu moći dovršiti ono što je on zvao svojim unutrašnjim pomonašenjem.

Utoliko mu je neobičnije bilo kada je, oko polovine službe, osetio odjedared neku smućenost i malaksavanje u glasu. Otimao se, ali sa malo uspeha. Biće neka živčana nelagodnost, mislio je. Ali posle je opazio da ima jednu boricu i na duši, i da je ta borica kanda sve dublja i sve šira. Učinilo mu se da se ljudi neobično mnogo krste, i da to rade nekako brižno i žalostivo. Najlepša molitva mu je došla slabo rečita i prazna. Najzad, ako Bog odista vidi sva ljudska lica, ispegana znojem rada, straha i bolesti, šta će onda i molitva, šta će i sveštenik. A kad su zabrujala zvona na *Dostojno*, đakon se, kadeći pred ikonom Matere božje, setio odjedared svoje majke i osetio potrebu da sagne glavu i da joj nešto prizna. I možda bi to i učinio, ali nikako nije mogao da zna šta bi upravo hteo da ispovedi.

Po svršenoj službi je ostao u oltaru iza sviju i izašao iz crkve poslednji. Na izlazu se još jedared osvrnuo i poklonio, ali crkva kao da nije marila za njegov duboki poklon toliko koliko drugi put.

Na ulici, jedva, uznemirenost đakonova je počela nestajati. A nestala je sasvim u razgovoru sa doktorom Paškovićem, s kim je đakon veoma voleo prodiskutovati i našaliti se.

Ali tri dana kasnije, o prazniku, tačno u isti čas, tj. pri čitanju evanđelja, osetio je đakon opet jedan nesigurni

trepet u glasu i skoro malaksalost pri završetku recitovanja. Sklapajući knjigu, slučajno je prešao pogledom po punoj crkvi svečano obučених ljudi i odjedared, s leve strane kraj stuba, u šarenilu lakih tkanina i čipaka, opazio je jednu sivu i žalosnu prazninu. Komešanje ljudi je doduše išlo na to da tu prazninu ispuni, ali ona je probijala kroz sav metež i sve boje i videla se uvek ista, nepopunjiva i stalna. Silazeći s amvona, đakon je imao čudno osećanje. Kao da mu se nešto hladno provlači ispod stihara, prolazi kroz odelo i grudi i hvata ga za srce stiskom jednim koji boli.

Bol je posle prošao, ali je ostala neka tuga. Tuga kojoj se đakon pomalo čudio, čudio joj se kao nepozvanom mučitelju i došljaku. Ali tuga se ta razlivala kroz njega smelo i odvažno, kao da već odranije stanuje u njemu i zna svaki kut njegove duše. Talasi te tuge se zatim i van đakona počeli širiti i kupili se na onom praznom mestu kraj stuba, noseći nekako sa sobom tamo i monahove misli i njegove oči.

Đakon se najzad upitao: čije je to mesto? I odjedared, pred njim je stajala slika jedne devojke, simpatično ozbiljne i nepomično mirne, sa zamišljenim očima, zagledanim uvek na jedno mesto, sa bogatom kosom i mekanim velikim šeširom, i sa neobično priklonjenom glavom dok on čita evanđelje. Znao je đakon i ko je ta devojka što uvek dolazi u crkvu, a sada nije tu. Znao je i to da je ona pokretač i duša lepom pojanju u njihovoj crkvi. Setio se takođe da je više puta osetio njen ozbiljni pogled na sebi. Setio se i onog susreta na stepenicama.

I najzad se pitao: otkuda i zašto sve to?

Izvesno je da on o toj devojci nikada nije naročito mislio i nikada je nije naročito promatrao. A sada, eto, vidi da zna mnogo detalja njene pojave, i opazio je da je nema.